

PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA P.W. WNIEBOWZIECIA N.M.P.

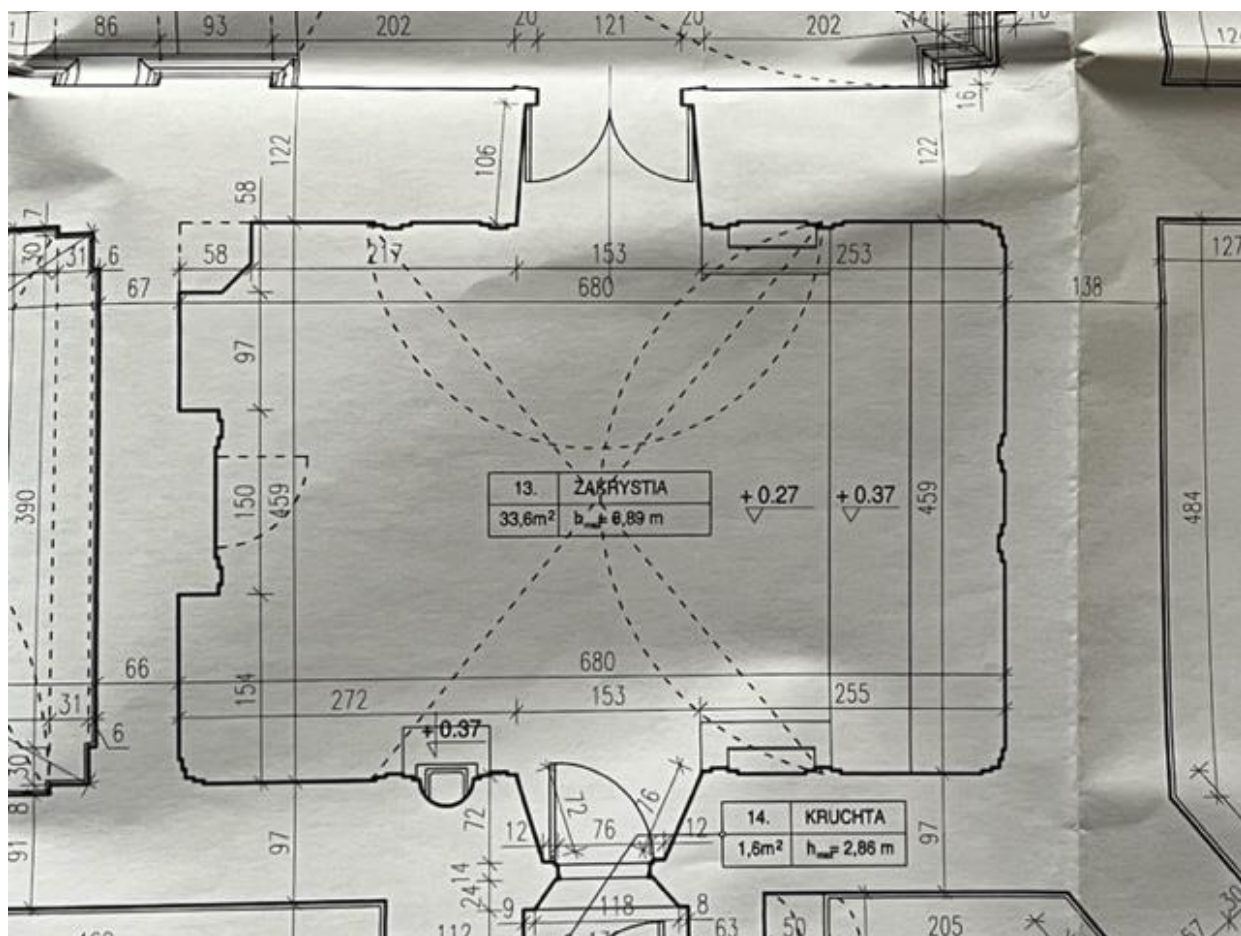
BAZYLIKA MNIEJSZA W WĘGROWIE

Stanisława Staszica 5, 07-100 Węgrów

PROGRAM PRAC BADAWCZYCH

ZAKRYSTIA

ŚCIANY I SKLEPIENIE

PROGRAM PRAC BADAWCZYCH

CEL I ZAŁOŻENIA PRAC BADAWCZYCH

PROGRAM PRAC BADAWCZYCH

Paweł Sadlej

Konserwator dzieł sztuki

Nr.dyplomu:4308 ASP Warszawa

RYS HISTORYCZNY

Pierwotnie nazwę miejscowości pisano jako: Vangrow lub Vengrow (w Metryce Litewskiej: Uhrów). Pierwszy kościół pw. Najświętszej Maryi Panny Błogosławionej Dziewicy, św. Apostołów Piotra, Pawła i Andrzeja oraz św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy został ufundowany 2 grudnia 1414 roku (I niedziela adwentu) przez Piotra Pilika (łac. Pilkonis), zwanego Pilikowicem lub Pilikowiczem h. Rogala (zm. po 1435), marszałka dworu księcia Janusza Starszego (1381-1398), podstolego warszawskiego (1385), podkomorzego zakroczymskiego (1390-1400) i wojewodę mazowieckiego (1400-1435). Świadkiem tego wydarzenia był ks. Grzegorz z Buczkowa Buczkowski (zm. ok. 1424), biskup włodzimierski (1400-1424), a także Pomścibor z Chamska herbu Bolesta, podkomorzy ciechanowski (1414-1430), kasztelan liwski (1434). Pierwszym plebanem kościoła został ks. Piotr zwany Stołowskim/Stołońskim z Piaseczna. Akt erekcji został oblatowany w 1649 roku w aktach Trybunału Lubelskiego.

Prawa miejskie Węgrów posiadał już w 1436 roku, ponieważ występował już wówczas burmistrz i mieszczanie. W 1451 dziedzic Węgrowa – Stanisław z Ołomuńca zapisał szkole węgrowskiej jedną włókę ziemi, a w 1454 roku powiększył beneficjum kościelne. Kolejnymi, znanymi plebanami węgrowskimi byli: ks. Teofil (1472-1478) i ks. Wawrzyniec (1480-1481). W latach 1474-1496 dobra węgrowskie (166 włók osiadłych) należały do syna wspomnianego Stanisława z Ołomuńca – Wawrzyńca Węgrowskiego. W latach 1496-1540 właścicielem Węgrowa był syn Wawrzyńca – Paweł Węgrowski, który zmarł bezpotomnie. W 1507 roku dobra węgrowskie przeszły we władanie litewskiego rodu Kostewiczów h. Leliwa, z okazji ślubu jego siostry Maryny Węgrowskiej (zm. ok. 1536) z Januszem Kostewiczem h. Leliwa (zm. 1527), miecznikiem litewskim (1505-1508), wojewodą witebskim (1517) i podlaskim (1520-1527). Tenże Janusz Kostewicz w 1507 roku potwierdził i poszerzył wcześniejsze nadania kościołowi, a w 1509 roku zapisał plac pod budowę kościoła św. Barbary, nadając mu 32 siedliska z ogrodami (fundacja przypuszczalnie nie doszła do skutku), a także potwierdził przywileje nadane probostwu węgrowskiemu przez Piotra Pilika.

W 1536 roku ich córka Anna Kostewiczówna wniosła dobra Radziwiłłom h. Trąby, poślubiając księcia Jana Radziwiłła (zm. 1542), podczaszego litewskiego (1517-1542), starostę bielskiego (1522) i żmudzkiego (1535).

Po 1542 roku dobra węgrowskie przeszły na własność rodziny Kiszaków h. Dąbrowa z Ciechanowca, z racji ślubu jednej z trzech córek księcia Jana Radziwiłła – Anny (1525-1600) ze Stanisławem Kiszką (zm. 1 listopada 1554 r.), wojewodą witebskim (1544-1554). Anna Kiszczyna wywodziła się z tej linii książąt Radziwiłłów, którzy sprzyjali reformacji (arianom). W 1558 roku usunęła ona proboszcza węgrowskiego ks. Walentego Suchodolskiego, a kościół i beneficjum przekazała nowo powstałemu zborowi protestanckiemu. Tak więc w latach 1558-1630 kościół węgrowski stał się najpierw zborom arian, a później kalwińskim (od ok. 1593). W dniu 1 lipca 1569 roku król Polski (faktycznie od 1548) Zygmunt II August (1520-1572) potwierdził, że dobra węgrowskie objął jako darowiznę syn Anny zwolennik arian – Jan Kiszka (1547-1592), krajczy litewski (1569), kasztelan wileński i wojewoda brzeski (1588). W 1596 roku ks. Szymon z Urzędowa proboszcz sokołowski próbował odzyskać kościół węgrowski z rąk protestantów jednak na skutek oporu właścicieli miasta nie udało się to. Na mocy umowy z 14 czerwca 1596 roku zawartego w Drohiczyńce pomiędzy ks. Bernardem Maciejowskim (1548-1608), biskupem łuckim (1587-1600), a wdową po Janie Kiszce Elżbietą Ostrogską (ok. 1557-1599), od 1593 roku żoną Krzysztofa Mikołaja Radziwiłła „Pioruna” (1547-1603), wojewody wileńskiego (1584-1603) – kościół został zwrócony katolikom dopiero w 1630 roku.

W 1604 r. parafia i dekanat węgrowski należały do archidiakonatu brzeskiego diecezji łuckiej, od tego też roku Węgrów stał się siedzibą dekanatu.

W dniu 20 maja 1664 roku nowym właścicielem dóbr węgrowskich został katolik – Jan Kazimierz hr. Krasieński h. Ślepowron (1607-1669), wojewoda płocki (1647), podskarbi wielki koronny (1658-1668). W dniu 21 kwietnia 1666 roku potwierdził on wcześniejsze nadania kościołowi węgrowskiemu, przyznając dodatkowo w obecności ks. Marinusa de Sancto Martiniego, proboszcza węgrowskiego (od 28 grudnia 1656), dziesięciny z folwarków dworskich klucza węgrowskiego, prawo propinacji z karczmy starowiejskiej, prawo wolnego wyrębu drewna oraz daninę w wysokości 700 zł. W dniu 13 kwietnia (idy marcowe) 1703 spłonął murowany kościół farny razem ze szkołą i szpitalem (według niektórych również drewniany kościół św. Barbary). W tej sytuacji syn wspomnianego Jana Kazimierza – Jan Dobrogost (Bonawentura) hr. Krasieński (1639-1717), wojewoda płocki (1688-1717), wzniósł w latach 1703-1707 obecny, murowany w stylu barokowym kościół pw. Wniebowzięcia NMP. Akt umowy o jego budowę został zawarty 12 sierpnia 1703 roku pomiędzy dziedzicem węgrowskim a Karolem Ceronim (ok. 1647-1721), architektem królewskim włoskiego pochodzenia (1714-1721). Projekt świątyni wykonał Tylman z Garamen Gamerski (ok. 1632-1706), a budowę nadzorował wspomniany architekt Karol Ceroni, przy współpracy Jana Reisnera (1655-1713), królewskiego geometry, geografa i malarza (od 1676) oraz niemieckiego rzeźbiarza i budowniczego Andrzeja Schlütera (1662-1714). Wnętrze świątyni zostało ozdobione polichromią, wykonaną w latach 1707-1708 przez florenckiego malarza Michała Anioła Palloniego (1637-ok. 1713). Administrację parafii węgrowskiej w dniu 13 listopada 1707 roku przejęli księża bartolomici, zwani bartoszkami lub komunistami (Institutum Clericorum Saecularium in Commune Viventium). Konsekracji nowej świątyni dokonał 24 maja 1711 roku ks. Aleksander Benedykt z Wyhowa Wyhowski (1649-1714), biskup łucki i brzeski (1703-1714).

W dniu 14 października 1711 roku, z inicjatywy wspomnianego hrabiego Jana Bonawentury Krasieńskiego, został podpisany w pałacu starowiejskim (Krasny Dwór) – przy udziale wielu biskupów z terenów Rzeczypospolitej – akt fundacyjny prepozytury, mansjonarii oraz seminarium księży bartoszków w Węgrowie. W dniu 17 października tegoż roku na zamku w Liwie dziedzic Węgrowa nie tylko potwierdził wszystkie wcześniejsze nadania kościołowi katolickiemu, ale znacznie je powiększył. Kilka dni później 21 października 1711 roku ks. Aleksander Benedykt z Wyhowa Wyhowski (1649-1714), biskup łucki (1703-1714), oficjalnie zatwierdził powstanie prepozytury, mansjonarii i seminarium księży bartoszków w Węgrowie. Pierwszym przełożonym węgrowskiej wspólnoty został kanonik kapituły łuckiej i warszawskiej ks. dr Michał Józef Gass (1680-1743), który w latach 1711-1728 pełnił funkcję proboszcza, rektora seminarium (regensa), prezesa instytutu i prepozyta.

Mansjonariusze węgrowscy założyli szkołę (od 1778 szkoła powiatowa), którą Komisja Edukacji Narodowej w 1783 roku podniosła do rangi szkoły podwydziałowej. W ramach represji po Powstaniu Listopadowym została ona zamknięta w 1833 roku. Wkrótce też w dniu 9 kwietnia 1839 roku – decyzją ks. Jana Marcelego Gutkowskiego (1776-1863), biskupa podlaskiego (1826-1842), zostało zamknięte i przeniesione do Janowa Podlaskiego seminarium księży bartoszków, a parafia przekazana w ręce duchowieństwa diecezjalnego (8 czerwca 1839 r.). W 1864 roku dobra kościelne zostały skonfiskowane przez władze carskie.

Na początku II wojny światowej 9 września 1939 roku kościół został uszkodzony od uderzenia bomby rozpryskowej (brama, drzwi, okna i dach). Kościół parafialny został zamknięty, a plebania zajęta przez Niemców, a później przez Rosjan (1939-1944). Po wojnie plebania i budynki dawnego seminarium księży bartoszków przejęły na wiele lat najpierw Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa, a później inne

urzędy państwowe. W części zostały one zwrócone parafii dnia 8 listopada 2002 roku oraz 22 stycznia 2003 roku.

Dnia 24 grudnia 1992 roku ks. Władysław Jędruszek (1918-1994), biskup drohiczyński (1991-1994), podniósł kościół w Węgrowie do rangi Kolegiaty i ustanowił przy nim Kolegiacką Kapitułę Węgrowską. Kolejny biskup drohiczyński ks. Antoni Pacyfik Dydycz, dekretem z dnia 28 lutego 1996 roku, potwierdził istniejący tutaj kult Matki Bożej i ustanowił kościół kolegiacki sanktuarium maryjnym na prawie diecezjalnym – dzięki staraniom ks. prał. Edwarda Domańskiego (1927-1997), proboszcza węgrowskiego (1985-1997). W dniu 4 kwietnia 1997 roku Ojciec Święty Jan Paweł II kolegiatę węgrowską podniósł do godności Bazyliki Mniejszej.

Obok kościoła po drugiej stronie ulicy znajdują się budynki dawnego seminarium księży bartolomitów wzniesione w latach 1708-1711. Tuż przy nich znajduje się zabytkowa plebania wzniesiona w 1924 roku staraniem ks. Romana Mariana Wilde (1883-1950), proboszcza węgrowskiego (1921-1924) i jego następcy w latach 1924-1939 ks. Aleksandra Woydyno (1884-1947), w której mieszka wikariusz oraz kościelny. Dalej w głębi ogrodu stoi nowa, piętrowa plebania, zbudowana w latach 1976-1979 przez ks. Jana Iwaniuka (1917-1985), proboszcza i dziekana węgrowskiego (1968-1985).

Kaplice:

Jarnice (dawniej Jarinice/Jarinice) – Drewniana kaplica pw. św. Jakuba Apostoła. W 1388 roku Władysław Jagiełło (ok. 1351-1434), król polski (1386-1434) nadał katedrze wileńskiej i jej biskupowi Jarnice i Wasilew w ziemi drohickiej przez uposażenie. W 1407 roku książę Witold (ok. 1348-1430), wielki książę litewski (1392-1430), kiedy ziemie te weszły w skład diecezji włodzimierskiej a później łuckiej, przejął przypuszczalnie do dóbr książęcych. Po 1444 roku Kazimierz Jagiellończyk (1427-1492), wielki książę litewski (1440-1492), nadał Jarnice księciu (kniaziowi) Andrzejowi Świrskiemu h. Lis, zwanemu później Jarnickim (dux Svirnensis et haeres Jarinicensis), synowi kniazia litewskiego Aleksandra. On też w 1451 roku był fundatorem najstarszej świątyni. W 1474 roku występował jako jej kolator, zapisując kościołowi dziesięcinę z pól między Szarutami a Zającem oraz dwie barcie. Pierwszym znanym plebanem jarnickim był ks. Mikołaj (1461). W 1501 roku wspomniany dziedzic nadał nowe uposażenia kościołowi, który w XVI wieku miał już status parafialnego. W drugiej poł. XVII w. parafia weszła w skład parafii węgrowskiej. Od 1721 roku kościół w Jarnicach został przyłączony do prepozytury węgrowskiej, przez ks. Joachima Przebendowskiego (1675-1721), biskupa łuckiego (1716-1721). Obecna kaplica została zbudowana z osiemnastowiecznego kościoła (ok. 1783), który – według tradycji – przewieziono tutaj po 1819 roku z Budziszyna k. Mokobód.

Węgrów – kaplica cmentarna. Murowana kaplica pw. Przemienienia Pańskiego i NMP Szkaplerznej została zbudowana w 1893 roku staraniem ks. Stanisława Broniszewskiego (1827-1915), proboszcza i dziekana węgrowskiego (1880-1915). Kaplica jest zorientowana frontonem na północ. Swoim stylem reprezentuje budownictwo eklektyczne dominujące na przełomie XIX i XX wieku z zastosowaniem wzorców zaczerpniętych z architektury romańskiej. W kopule wieży frontowej jest umieszczony dzwon. Na chórze świątyni znajdują się stare, sześciogłosowe organy. Ołtarz główny i kaplica zostały poświęcone czyli konsekrowane 25 września 1893 roku przez ks. bp. Franciszka Jaczewskiego h. Leliwa (1832-1914), biskupa lubelskiego i administratora apostolskiego diecezji podlaskiej (1889-1914). W podziemiach kaplicy znajdują się grobowce kolatorów węgrowskich świątyń (np. rodziny Łubieńskich).

Oprac. ks. dr Zbigniew Rostkowski

Pierwszy kościół parafialny w Węgrowie został ufundowany w 1414 przez Piotra Pilika herbu Rogala. W 1509 została ufundowana kolejna fara pod wezwaniem św. Barbary.

Obecny kościół parafialny powstał zapewne w stylu gotyckim w pierwszej połowie XVI wieku z fundacji Kisków. W 1558 Anna z Radziwiłłów Kiszczyna, propagatorka i protektorka protestantyzmu w Wielkim Księstwie Litewskim odebrała kościół katolikom, usunęła proboszcza i przekazała nowo powstałą świątynię założonemu przez siebie zborowi kalwińskiemu. Za sprawą Jana Kiszki i węgrowskiego pastora Piotra z Goniądza w 1565 kościół przeszedł pod władanie zboru braci polskich. Powrócił jednak w ręce ewangelików reformowanych w 1592.

W 1630 kościół parafialny został zwrócony katolikom. W 1703 podczas wojny północnej świątynia spłonęła. Została odbudowana w stylu barokowym według projektu Tylmana z Gameren przez architektów Carlo Ceroniego i Jana Reisnera^[2]. W 1707 opiekę nad parafią i kościołem przejęli bartolomici. Nowy kościół został konsekrowany w 1711 przez biskupa łuckiego Aleksandra Benedykta Wyhowskiego.

W 1839 po kasacie kolegium bartolomitów w Węgrowie kościół opuścili księża bartoszkowie, a świątynia została przekazana w ręce duchowieństwa diecezjalnego^[2].

9 września 1939 kościół został zbombardowany. Przez okres II wojny światowej był zamknięty. Po zakończeniu działań wojennych przywrócono mu funkcje parafialne.

24 grudnia 1992 biskup drohiczyński Władysław Jędruszek ustanowił przy kościele Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Węgrowie kapitułę oraz wyznaczył świątynię kolegiatą diecezji drohiczyńskiej. 28 lutego 1996 biskup drohiczyński Antoni Pacyfik Dydycz ogłosił kościół kolegiacki sanktuarium maryjnym na prawie diecezjalnym. 4 kwietnia 1997 papież Jan Paweł II ustanowił kolegiatę węgrowską bazyliką mniejszą.

Kościół parafialny w Węgrowie zbudowany jest na planie prostokąta, trójnawowy, przykryty sklepieniem kolebkowo-krzyżowym. Nawy boczne są znacznie węższe od głównej. Fasada świątyni jest typowo barokowa, z trójkątnym szczytem zwieńczonym krzyżem łacińskim oraz figurami świętych apostołów Piotra i Pawła. Po bokach fasady znajdują się dwie charakterystyczne wieżyczki gotyckie pozostałe z dawnego kościoła obronnego.

We wnętrzu kościoła znajduje się zespół barokowych fresków wykonanych w duchu kontrreformacji autorstwa florenckiego malarza Michała Anioła Palloniego z lat 1707–1708. W prezbiterium uwagę zwraca wspaniała scena Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny

PROGRAM PRAC BADAWCZYCH

CEL I ZAŁOŻENIA PRAC BADAWCZYCH

Badania prowadzone będą pod kotem występowania dekoracji barwnych ,których prawdopodobieństwo występowania jest wysokie w kontekście wystroju wnętrz całej świątyni.

1. Badania tynków wypraw wnętrza kościoła ma na celu określenie historycznych wymalowań architektury kościoła ,określenie występowania polichromii i dekoracji malarskich jeśli takie istnieją pod warstwami przemalowań i przemalowań
2. Badania mają określić występowanie pierwotnych wypraw wymalowań.
3. Określenie warstw pierwotnych i wtórnych nawarstwienia warstw wtórnych określenie miejsc ich występowania.
4. Zostaną wykonane odkrywki pasmowe schodkowe wykazujące stratyografię badanego obiektu .

PROGRAM PRAC BADAWCZYCH

1.Inwentaryzacja ścian i sklepienia zakrystii.

2.Wykonanie badań ,stratografii.

Wykonanie odkrywek na wyprawach ścian Przebadanie będą miejsca które potencjalnie skrywają informacje o warstwach historycznych i technologicznych. Wykonanie odkrywek na ścianach i sklepieniu. Pasy odkrywek pasmowych będą przechodziły od ścian poprzez gzyms w sklepienie. będą się krzyżowały w centrum w partii szczytowej centralnej sklepienia i w czterech narożnikach .

3.Pobranie materiału badawczego / próbek / badania laboratoryjne wypraw pigmentów spoiw pobiał .

4.Odkrywki będą interpretowane według kryterium jednoznacznych opisanych i z dokumentowanych w poszczególnych etapach, zmian, przekształceń budowy wypraw i wymalowań barwnych. Zostaną rozróżnione i opisane warstwy historyczne i technologiczne.

5.Interpretacja wyników badań fizyko chemicznych.

